

BACKSVALAN I LINDESBERGS KOMMUN

JAN-ERIK MALMSTIGEN

Backsvalan som är den minsta av Europas svalor är för sin häckning nästan helt beroende av att det finns lämpliga sandbrinkar, där den kan gräva ut sitt bohål. Den har gynnats av tillkomsten av grustag samtidigt som det största hotet mot backsvalan på det lokala planet, paradoxalt nog, torde vara igenlägghandet av täkter.

I vår kommun inventerades backsvalans förekomst åren 1979 och 1981. Hur ser förekomsten ut idag? För att få svar på denna fråga infördes ett upprop i årets första Pandionnummer. Den spontana rapporteringen blev dock alltför dålig för att kunna ge ett svar på frågan, flera gamla lokaler besöktes aldrig. Vi hoppas dock kunna genomföra en mera systematisk undersökning av backsvalans förekomst i Lindesbergs kommun under 1989. Denna artikel får därför närmast ses som en presentation av tidigare undersökningar och något om de hot som finns idag mot backsvalan.

Huvuddelen av backsvalans boplatser ligger i grustag. Många till synes lämpliga grustag saknar dock backsvalor. Backsvalan kräver dock i allmänhet en brant på minst några meter för sitt bobygge och det får inte vara för mycket grus i materialet, sand och framförallt finno underlättar svalornas grävande av gångar. Grustaget bör också ligga i närheten av vatten som behövs för dess näringsfång.

Andra häckningsbiotoper som kan komma ifråga är; tillfälliga sandhögar, jordhögar och sågspånhögar. Dessutom varhögar, grusand (Stripe), gruvhål (Stråssa), under stenar på holmar, torvvallar, dikesskäringar samt å- och strandbrinkar.

Beroende på omhäckningar och inflyttning är antalet bon i en backsvalalokal i regel inte konstant under sommaren. Ofta ökar en successiv ökning. En andrakull kan fullbordas under gynnsamma omständigheter.

Situationen 1979

En presentation av backsvalans förekomst i Västmanland med kommunvisa kommentarer finns hos Arnell (1980). Materialet grundade sig främst på den lokala rapportkommitténs uppgifter baserat på upprop och spontan rapportering. Någon riktigt inventering med kartläggning av grustag genomfördes aldrig. För Lindesbergs kommuns del rapporterades 10 kolonier med tillsammans 642 bohål, vilket detta år utgjorde ca 70% av hela landskapets rapporterade bestånd.

Situationen 1981

Sommaren 1981 genomförde Andersson (1982) en inventering av backsvala i Örebro län. Undersökningen tillgick så att författaren, i huvudsak kommun för kommun, färdades längsrullstensåsarna i länet, totalt ungefär 400. Kompletterande upp-

gifter erhöles genom brevkontakt med ornitologer samt litteraturgenomgångar. I hela Örebro län hittades 87 kolonier med totalt 5 727 bohål. För Lindesbergs kommun blev resultatet 14 kolonier med totalt 750 bohål plus 2 lokaler med obebodda bon. Av dessa kolonier var samtliga utom två belägna i grustag.

Situationen 1988

Som framgår av tabell I har antalet kolonier i kommunen minskat drastiskt. Vid en direkt jämförelse med 1981 års material, där ej besökta lokaler (?) undantagits, har antalet kolonier minskat från 10 till 5 och antalet bohål från 570 till 242, en minskning med nästan 60%.

Kommunens största koloni vid Ryaheden utgörs idag av tre från varandra skilda kolonier om vardera ca 50 bohål. 1981 var kolonin fördelad på två kolonier på 260 resp. 90 bon.

Kolonier 3 (Kilen) och 16 (Gladtjärnsberget S Rosta) har "studsats" och utgör idag inga presumtiva lokaler för backsvala.

Två nya lokaler har tillkommit efter 1981. 1983 häckade 5 par i grustaget vid Finnäkersjöns nordvästra strand, 1985 var antalet 50 bohål. På sensommaren år raserades backsvalans boplatser i samband med ökat grusuttag och framtiden ser därför dystert ut på denna lokal. En mindre privat grusgröp vid Bäcktorp inte långt från Finnäkersjön hyste 1983 20 bohål. 1987 häckade här 5 par men saknades helt i år.

Äldre lokaler

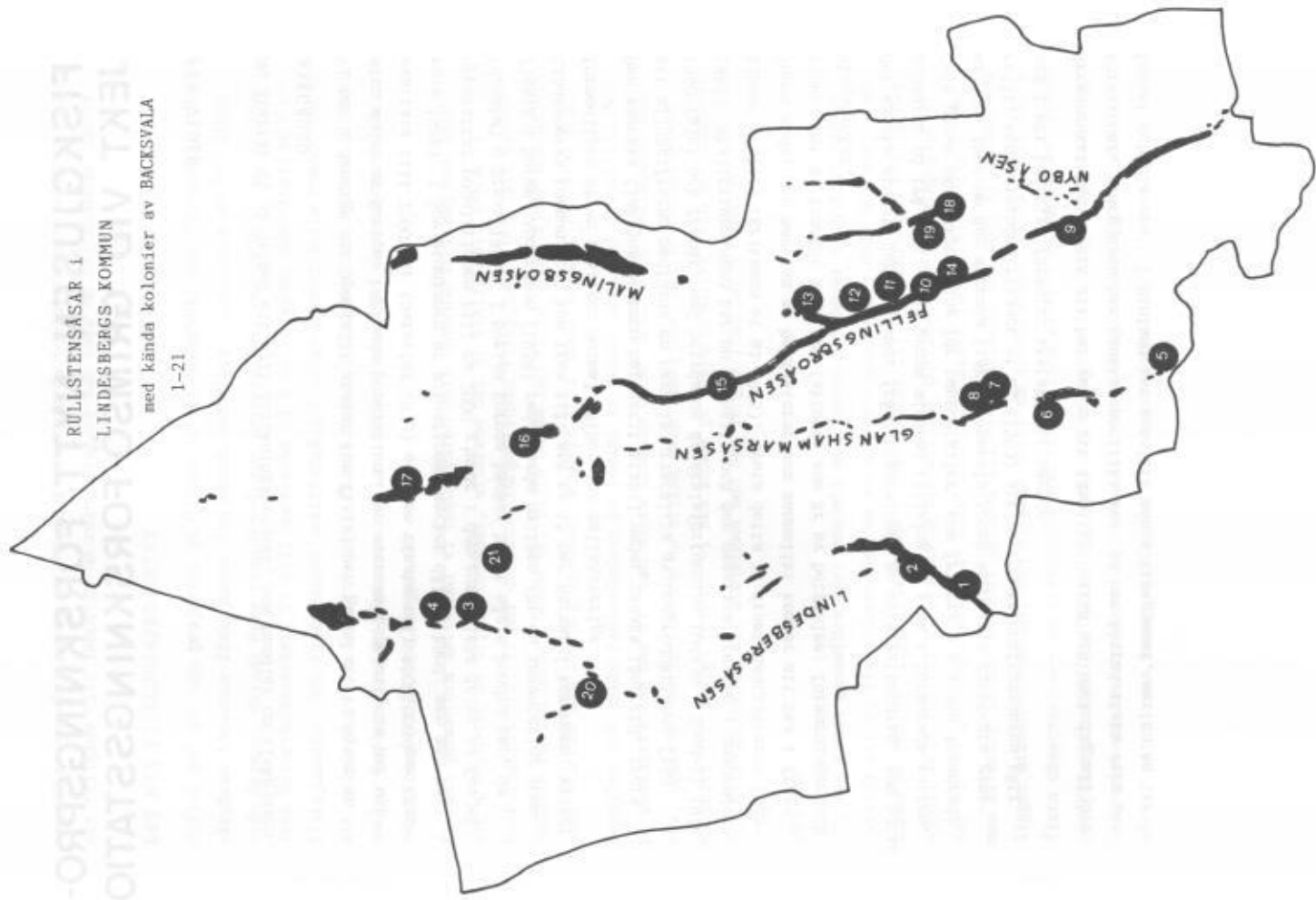
I tabell I har samtliga kända kolonier av backsvala listats fr.o.m 1976. Där uppgift saknas är status okänd. Observera att tabellen inte anger antalet häckande par utan istället har angivits antalet räknade bohål i någorlunda bra skick. Undersökningar från andra håll i landet har pekat på att 70-75% av bohålen är bebodda.

Från 1960-talet finns uppgifter om tre lokaler som idag är försvunna. Ola Almkvist har rapporterat om ett 50-tal bohål vid Storå kvarn samt om en koloni i en åbrink vid Vasselhyttan. I den stora barkhögen vid Dalkarlslyttan, Lindesberg häckade ett 100-tal par men i takt med att barkhögen fraktades bort under 70-talet försvann också backsvalorna (Mats Andersson, muntl.). 1977 fylldes grusgruppen vid Pikarboda igen efter att ha varit i bruk i minst 20 år.

Hot

Det har publicerats flera uppsatser om backsvalans status i olika delar av Sverige och alla pekar tydligt på en klar tillbakagång för arten. Den främsta orsaken till populationsminskningen är att grustag där backsvalan tidigare häckat utplanats och planterats igen, eller att de växer igen eller förändras genom nedrasade vägar. Man pekar också på orsaker som långvarig torra i övervintringsområdena.

RULLSTENSÅSAR I
LINDESBERGS KOMMUN
med kända kolonier av BACKSVALA
1-21

Tabell 1. Kända kolonier av backavala i Lindesbergs kommun 1976-1988

Koloni nr	1976	1979	1981	1988	Anm.
<u>Lindesbergsåsen</u>					
1. Österängssjön, Yxe	70	(20)	30		Obebodd 1981
2. Ryheden	250	350	150		
3. Kilien, Vasselhyttan	40	20	-		
4. Viksnäs, Löa		15	?		
<u>Glanshammarsåsen</u>					
5. Bläsåsen	20			0	
6. Pikerboda				-	
7. Bertilsbro	7	0	0	0	
8. Koverboda	20		20	20	Takten igenlagd 1977
<u>Fellingsbroåsen</u>					
9. Väslingbyholm	50	50	25	0	
10. Luntäcken	36	25	20	0	
11. Luntängen	-		25	0	
12. Finnbugget, Pilkrog			60	?	
13. Korpakärret, Grönbo			30	?	
14. Karlsdal, Rockhammar			(30)	?	
15. St. Värhult, Grönbo	50	60	75	?	Obebodd 1981
16. Glad tjärnsberget			30	-	
17. Ölsjön, Ramsberg		60	25	22	
18. Finnkärsjön			-	20	Förstahäckning 1983
19. Bäcktorp			-	0	
<u>Övriga</u>					
20. Strips gruva			15	0	Gruvsand
21. Strässogruvan		70	40	0	Gruvhål

Antal kolonier
Antal bohål

10 14 5
642 750 242

I Blekinge har t.ex populationen minskat med 60% åren 1982-1985, i Skåne hade vissa kolonier i juni 1985 minskat till en sjundedel av förekomsten 1979 och i en välstuderad koloni i Amarnäs sjönk antalet från en toppnotering om 80 par 1975 till 8 par 1985.

Andra hot som drabbar backavala är t.ex slagregn, stort predatortryck av bl.a katt, vessla och lärkfalk samt arbeten i grustagen om de utförs ovarsamt. Det är viktigt att genom regelbundna inventeringar följa utvecklingen och genom information om backsvalans situation få ansvariga myndigheter och markägare att ta nödvändig hänsyn inför nedläggning av takter. Ett krav är att häcklokalerna lämnas ostörda tiden 1/5 - 15/9 samt att branter med bohål lämnas orörda vid en restaurering.

Litteratur: Andersson, I 1982. Backsvalans förekomst i Närke och Örebro län. Fåglar i Närke 5:1:4-19
Arnell, A.R 1980. Backsvalan i Västmanland; en översikt. Fiv 11:62-68